

crkva u svijetu

RAZGOVORI

STOLJEĆE NASILJA I LJUBAVI

Pavao Žanić

Vjerojatno nikada nije bilo više proklamacija protiv nasilja a za ljubav, ali isto tako nikada nije nasilje toliko potiskivalo ljubav kao danas. Zrak je prezasićen deklaracijama o koegzistenciji, pravdi, miru, ljubavi, humanizmu. Tome su sigurno uzrok i propusti učinjeni u prošlosti na štetu ljudskog dostojanstva i čovjekovih prava, a i osjećaj pritiska nasilja na mnogim područjima života.

Naše doba je doista doba velikog progresa na području znanosti, kulture i borbe za ljudska prava. U tom nastojanju su potisnuti i nadvladani neki grubi oblici ponižavanja čovjeka. Nestala su neka kriva mišljenja koja su živjela na netočnim znanstvenim postavkama, nestali su ili nestaju društvene forme i odnosi koji su nekoć bili normalni u međunarodnim i socijalnim odnosima, kao npr. kolonijalni odnosi, zanijekana radnička prava, ponižavajući položaj žene, prezreni staleži i kaste, ponižene rase itd. Mnogo toga je bilo prisutno i ostalo kao neugodne uspomene u povijesti kršćanskih naroda, kršćana i crkvenih osoba i poželjno bi bilo da se neke stvari nikada ne ponove.

Slijedećim usporedbama ne želim opravdati takve činjenice, ali su potrebne neke usporedbe.

Čini mi se da naše stoljeće, uza sve pozitivne strane, ima toliku gredu u vlastitom oku da bi moralo zašutjeti, postidjeti se i prestati govoriti o trunu u oku srednjega vijeka. Jer, konačno, mi smo, u XX stoljeću, zreo, kulturni svijet, mi se zgražamo nad zaostalom prošlošću, mi je sudimo i osuđujemo. Ipak se usuđujem reći da će već negdje u dvadeset i prvom ili drugom stoljeću prevladati misao da je srednji vijek u zlu bio pubertetlija, nezrelo dijete prema »zrelim«, hladnokrvnim zločinima XX stoljeća. Prilično je sigurno utvrđen i izmjeran zločin srednjeg vijeka, kao i njegove pozitivne strane, pa i stupanj odgovornosti s obzirom na ondašnje

mogućnosti i stupanj znanosti. U njemu ipak nema niti izdaleka zločina sličnih Hitlerovim koncentracionim logorima i ratnim zločinima. Ako smo ih zaboravili, sjetimo se krematorijâ, hrpâ i gomilâ golih mrtvih tjelesa, mučilištâ, mrcvarenjâ, pokoljâ mirnog stanovništva... Kako smo to brzo zaboravili i kao simbol nasilja uvijek uzimamo srednji vijek. Povijest nije u stanju da i približno opiše pojedinačne, obiteljske i nacionalne tragedije koje je prouzrokovao prošli rat. O milijunima koje je Staljin istrijebio pisale su nam opširno naše novine. U posljednje vrijeme Solženjicin nam svjedoči o onome što se događalo u krugu — a što je tek bilo na dnu »pakla«. Prošli rat je svojom okrutnošću nadmašio sve prijašnje. Užasno razarajuća bombardiranja sve do atomskih, do temelja razoreni mirni gradovi, masovni pokolji, bezbrojni logori, bježanja, iseljavanja, genocidi... Natražni srednji vijek se trudio da ubija jednog po jednog čovjeka, a mi smo napredniji jer pod jednim »zamahom« naše »desnice« padaju tisuće glava.

Oni koji o tome tek čitaju ne mogu izmjeriti zločine našeg stoljeća. Trebalo je to doživjeti! Mi u južnoj Hrvatskoj imamo dosta naših mirnih sela koja su doživjela najokrutnije pokolje potpuno nevinog stanovništva, djece, staraca, ženskih osoba, nemoćnih. To su neopisiva zločinstva. Pod dojmom sam onoga što mi je pričala nedavno jedna preživjela osoba iz jedno poljičkog* sela. »Jednog dana upali su u naše selo, u naš komšiluk njemački vojnici i četnici. Izveli su sve iz kuća, poskidali naušnice i prstenje, strpali sve u jednu sobu, 28 osoba od malene djece do staraca. Dok su to radili šalili su se i smijali, a znali su što sljedi. Zatim je jedan otvorio vrata od sobe i rafalom strojnice pokosio sve kao da kosi klasje. Vapaji, urlici, molitve, smrtni hropac, dozivanje... Ja sam imao tada 10 godina, bio sam malo ranjen pa sam gledao kako bih negdje iskočio. Tada su polili sve benzinom i zapalili. Moj otac i majka su već bili mrtvi, a moje dvije male sestre od 4 do 6 godina nisu bile ranjene, ali ih je odmah plamen zahvatio. Vidio sam kako im kosa gori i kako se uzalud brane. Ja sam u posljednji čas uspio odškrinuti vrata i jurnuo sam vani kao izbeumljen preko ogradâ... Tri dana nisam nikoga vidio, bježao sam od ljudskih glasova kao od vučjeg zavijanja. Onda su otišli u drugo selo. Putem su susreli dvije žene i zaklali ih nožem kao dva jareta. U drugom, trećem, desetom selu opet isti pokolj, rafali, benzin, plamen, zapomaganje.« Mi zaboravljamo da je ovo stoljeće proklamirane ljubavi ujedno i stoljeće neviđenih nasilja koje trajno traju, ne prestaju. Poslije II svjetskog rata na svijetu je do danas vođeno oko 265 manjih i većih ratova. Osuđujemo prošlost a ne vidimo mrlju na svom licu.

Od svega je najteža i najsramočnija prijetnja potpunim uništenjem atomskim sredstvima. Stari su krvnici znali zaželjeti: oh, da cijeli svijet ima samo jednu glavu da mu je ja mogu jednim udarcem mača odrubiti! — To što natražnim krvolocima u prošlosti nije bilo dostupno danas je moguće. Na svijetu ima već toliko atomskog oružja da je moguće 3-4 puta odrubiti glavu čitavom čovječanstvu. Za to je potrebno samo pritisnuti nekoliko dugmeta, dakle, manje nego zamah mačem. O toj mogućnosti

* Poljica se nalaze između Splita i Omiša; poznata su kao slobodna hrvatska republika u doba kad je južna Hrvatska bila pod vlašću Turaka i Mlečana.

govorimo, pišemo, raspravljamo i — ne crvenimo se! U Stockholmu je pred par godina održana konferencija pod radnim naslovom: Strategija opstanka, a bila je nazvana konferencija mudrih jer su je vodili nagrađeni nobelovci. Ali mi opet nazivamo naše stoljeće naprednim, slobodarskim. Gangsterizam, kidnapiranje ljudi, aviona, teror podzemlja, pljačke, ubojstva, silovanja, sve to ispunja dnevne listove, vijesti. Pred nama se sudi čovjeku koji je zbog ljubavnice ubio, zaklao svoju ženu i svoje četvoro djece. Čitamo svaki čas kako neki monstrum-ubojica zastraši neki grad ili pokrajinu serijom okrutnih zločina. — Pročitamo i zaboravimo, privikavamo se.

Čini se da je od svega najteža činjenica: ambijent u kojem se današnja generacija odgaja, ono što čita, ono što gleda, ono čime se sve zabavlja. U prvoj fazi života mala djeca su zamijenila anđela čuvara i naivne dječje priče s pištoljima i ratovima. To im je dnevna molitva, svagdanja inspiracija. Škola nasilja u malom. To duboko ulazi u dječju dušu. Slijedeća faza života je vezana uz stripove i filmove nasilničkog sadržaja. »Ja ne idem u kino ako se u filmu ne puca i ako krv ne teče.« Posljedice mnogi vide u zaprepašujućem porastu mladenačke delikvencije. U trećoj fazi života pogled se pruža u svjetska zbivanja isprepletana nasilnim revolucijama i krvavim ratovima koji se nastavljaju; demonstracijama, sukobima s policijom, pljačkama, gangsterizmom, sterilnim raspravama o razoružanju, prijetnjama općeg atomskog uništenja itd. Slijedeća faza života jest borba za vlastitu egzistenciju, za namještenje i neminovni susret s ljudskim egoizmom, nemilosrdnom borbom za mamonu, za materijalni standard, podvale, pronevjere . . .

Ovdje je mjesto da se postavi najvažnije pitanje: proklamirali smo ljudska prava, koegzistenciju, ljubav mir itd. — a je li današnji čovjek sposoban za to? Ima li on snage, pripreme, odgoja, energije za altruizam, praštanje, žrtvu? Ako je život shvaćen samo u horizontali, u atmosferi nasilja kao *selecta pro victu*, ako ima smisla samo filozofija *carpe diem*, tko bi još imao snage za potiskivanje nasilja, za samoodricanje, za ljubav? Čini se da već nije glavni problem sama spoznaja da nasilje mora nestati sa zemlje. To svako deklarira barem iz demagoških pobuda. Najteže je to što je naše stoljeće nemoćno da se oslobodi sve bržeg porasta atmosfere nasilja u kojoj se odgaja mlada generacija. — Pritišće nas teret stare izreke: **video meliora proboque, deteriora sequor.**

Pojačajmo policiju! — Policija može spriječiti tek dio nasilja, ali ne može zapovjediti ljubav. Pavao VI je nedavno još jednom izrazio svoju nevjeru u humanizam u kojem nema Boga. Čovjeku je potreban jedan »policajac«, »motor«, »sankcija« u srcu da spriječava nasilje i potiče na ljubav, i kada ničije oko ne vidi, i kada nitko ne zapovijeda. »Dužnost može mnogo, ljubav mnogo više«.

Zlouporaba slobode

U prošlosti je bilo očito mnogo propusta u pogledu poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, ličnosti. Naše stoljeće je mnogo toga popravilo, posebno filozofija personalizma. Na žalost, duhovno područje ideja nema za-

crtane granice pa se lako prelazi iz jedne skrajnosti u drugu. Tako je danas već prenaplaštena sloboda i čovjekovo dostojanstvo. Te velike i plemenite ideje već su dobile svoj demagoški balast. Dobro je zapazio Le Bon da svijetom uvijek vladaju ideje neodređenoga sadržaja (sloboda, demokracija, pravda...). Danas je lakše nego ikada prije izbacivati parole jer se jeka parola pomoću sredstava komuniciranja čuje do na kraj svijeta. I kao da svatko misli samo kako će se njegova riječ dalje čuti a da ni najmanje ne odmjeri domašaj i značenje svojih riječi. Tako su nedovoljno određene riječi o slobodi, dostojanstvu i pravima čovjekovim počele stvarati male bogove kojima već nitko ne smije ništa reći i koji uvijek imaju u svemu pravo. Nedavno je u jednom katoličkom listu bila uokvirena izjava nekog mladog kat. pisca. Bog je čovjeku dao slobodu i nitko nema prava da mu je ograničava. Nije izmjerio ni smisao, ni domet tih riječi ni onaj koji je to rekao, ni onaj koji je to uokvirio, jer ne vjerujem da su anarhisti. Te riječi znače neograničenu slobodu na koju čovjek nema pravo jer nije apsolutno nego ograničeno biće, pa mu je i sloboda ograničena nekim normama, dužnostima, obvezama. Moja sloboda mnogo ovisi o tome poštuje li je moj bližnji, društvo u kojem živim. I sloboda moga bližnjega ovisi o tome koliko sam ja sâm ograničio svoju slobodu, svoje mahnitane. Čim je moj bližnji potpuno slobodan, neograničeno slobodan, s mojom slobodom je svršilo, on je »moj davao«. Zato treba čovjeka najprije odgajati za smisao odgovornosti, dužnosti. Kada se daju izjave o kazališnoj ili sportskoj publici, onda se po pravilu toj publici demagoški laska. Kada se nastupa pred mladim ljudima redovito im se uši griju parolama o slobodi i njihovim pravima. Pljesak je osiguran, za posljedice se ne pita. I onda se ljudi čude što već nitko nikoga ne poštuje, što se svatko vlada kao mali bog, što nas sve više okružuje atmosfera nasilja. Danas već postajemo smiješni ako govorimo o služenju («Nisam došao da mi se služi nego da ja služim»), o popuštanju, pa i onda kada imamo pravo. Sve više uvodimo u život mjeru »oko za oko, zub za zub«. Ne mislim opravdati ni ponižavanje, ni izrabljivanje. Ne! Ali, tjerajući trajno pravdu — a svaki od nas ima svoju pravdu — pretvaramo se u društvo nasilnika najprije u malom, a onda u svijet nasilnika u velikom. Ako te netko udari... ako ti netko otima košulju... ako netko traži da s njim pođeš jednu milju... Krist nije htio reći: pusti mu jer na to ima pravo, nego pusti mu, iako znaš da na to nema pravo, ali radi mira. Kada popustiti, a kada se braniti? Nema za to zacrtane granice. — Gdje bude više popuštanja i praštanja kao životnog principa, bit će više i ljubavi; a gdje bude više tjeranja »pravde«, bit će više i nasilja. Treba braniti ljudska prava, ljudsko dostojanstvo, ljudsku slobodu, ali se treba naučiti i odricati se svojih prava zbog mira i ljubavi. Tko ne bude propovijedao mir i praštanje, on će i nehotice propovijedati nasilje. Prenaplaštena sloboda je napast za anarhiju, prenaplaštena prava čovjekova su napast za egoizam; prenaplaštena zrelost čovjekova napast je za ekskluzivnost mišljenja i pomanjkanje dijaloga.

U temeljima Evanđelja ističe se ljubav — ljubav u vertikali i horizontali, prema Bogu i prema čovjeku. Krist nije bio ni političar, ni ekonomist ni

pravnik, ni učenjak. Nije nam ostavio kodekse za ta područja života, pre-pustio je to ljudima. Ostavio nam je zakon kojim mora biti prožeta i poli-tika, i ekonomija, i pravni odnosi, i svaka djelatnost ljudska, a to je zakon ljubavi. U ime ljubavi nije zaniijekao ni istinu ni pravdu, ni ljudska pra-va, ni ljudsko dostojanstvo, ali je ispred svega stavio ljubav. »Po tome će svijet znati da ste moji učenici, ako se budete ljubili među sobom... Ljubite i neprijatelje svoje... Oprosti bližnjemu ako treba i sedamdeset puta sedam na dan...« Vrhunac zakona ljubavi jest u tome što je Krist poistovjetio čovjeka kojega moramo ljubiti sa samim sobom: »Što ste učinili jednome od onih malenih meni ste učinili«. »Bio sam gladan... že-dan... gol... u tamnici... i vi ste me nahranili, napojili, zaodjeli... pohodili.«

Mi smo napredno stoljeće, mi letimo na Mjesec, mi smo stoljeće elektron-skih mozgova... To je veoma dobro. Ali, »na koncu života bit ćemo suđe-ni po mjeri ljubavi« (Sv. Ivan od Križa).

VELIKI EKUMENISTI U DIJALOGU ISTOK-ZAPAD

Jerko Barišić

»Kada povjesničar u 2000. godini bude pisao povijest Crkve 20. stoljeća i o njoj bude rekao da je to bio vijek ekumenizma, tada će među muževe koji su stva-rali tu povijest ubrojiti Ivana XXIII, Pavla VI i Atenagoru I.«¹ I doista, sva su trojica od reda veliki pobornici sjedinjenja svih kršćana, na osobit pak način sjedinjenja katoličke i pravoslavne Crkve. Pojavili su se zajedno na pozornici kršćanstva u ovoj saborskoj ekumenskoj eri na čelu Crkava Zapada i Istoka.

IVAN XXIII

Bio je idealno ekumenski usmjeren. Već po naravi dobar, koncilijantan, sposo-ban da se svakome otvori svojom jednostavnošću, iskrenošću, ljubavlju. Posje-dovao je doista »ekumensku karizmu«² Ekumensku širinu i formaciju stekao je osobito za svog dugogodišnjeg službovanja na Istoku. Dubokom intuicijom shvatio je tada sve probleme razjedinjenosti. Postavši papom otvorio je vrata Katoličke Crkve ekumenizmu te postao »otac katoličkog ekumenizma«. Godine 1960. osnovao je Sekretarijat za sjedinjenje kršćana.³ Sazvavši Sabor 1962. inau-gurirao je »ekumensko proljeće«⁴ Na Sabor je pozvao i nekatolike kao promat-rače. Nova ekumenska klima našla je u njemu »svog inspiratora, pokretača te najotvorenijeg i najspremnijeg tumača«⁵ Konačno, sjedinjenju kršćana prinio je svoju patnju i svoj život.⁶

¹ Franz Hummer, *Orthodoxie und Zweites Vatikanum*, Herder, Wien 1966, str. 34.

² Janez Vodopivec, *Ekumenizam je ipak počeo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1968, str. 22.

³ Motuproprijem »*Superno Dei nutu*« na Duhove 5. VI 1960.

⁴ Usp. Agostino Bea, *Ecumenismo nel Concilio*, Bompiani, Milano 1968, str. 25.

⁵ Aristide Brunello, *Le chiese orientali e l'unità*, Editrice Massimo, Milano 1966, str. 530.

⁶ Usp. Panagiotis Kizeridis, *Il dialogo tra le Chiese Ortodossa e Cattolica dal 1920 fino all'abolizione delle reciproche scomuniche (7 dicembre 1965)*, DETS-editore, Roma 1966, str. 62, i 64.